

B765
75
Q3
v.3

Capit. Libreria
Biblioteca de Invest. Hist.

FONDO EDITORIO
MALVERDE Y TELLEZ

SANCTI
THOMÆ AQUINATIS
QUÆSTIONES DISPUTATÆ

DE VERITATE

QUÆSTIO PRIMA

DE VERITATE

(In duodecim articulos divisa.)

Primo enim quæritur, quid sit veritas; 2º utrum veritas principalius inveniatur in intellectu quam in rebus; 3º utrum veritas sit tantum in intellectu componente et dividente; 4º utrum sit una tantum veritas qua omnia sint vera; 5º utrum aliqua alia veritas præter primam sit æterna; 6º utrum veritas creata sit immutabilis; 7º utrum veritas in divinis dicatur essentialiter, vel personaliter; 8º utrum omnis veritas sit a veritate prima; 9º utrum veritas sit in sensu; 10º utrum aliqua res sit falsa; 11º utrum falsitas sit in sensu; 12º utrum falsitas sit in intellectu.

ARTICULUS PRIMUS.— *Quid sit veritas.* (I part., quæst. xvi, art. 3.)

Movetur quæstio de veritate (1), et primo quæritur, quid sit veritas. Videtur autem quod verum sit omnino idem quod ens. Augustinus enim in lib. Solil. (cap. v) dicit, quod *verum est id quod est*. Sed id quod est, nihil est nisi ens. Ergo verum idem significat omnino quod ens.

2. Sed dicebatur quod verum et ens sunt idem secundum supposita, sed differunt secundum rationem. — Contra: ratio cuiuslibet rei est id quod significatur per suam definitionem. Sed id quod est, assignatur ab Augustino (loc. cit.), ut definitio veri, quibusdam aliis definitionibus reprobatis. Cum ergo secundum id quod est, conveniant verum et ens; videtur quod sint idem ratione.

(1) *AL* quæstio est de veritate.

000000

3. Præterea, quæcumque differunt ratione, ita se habent quod unum eorum potest intelligi sine alio : unde Boetius in lib. de Hebdom. (inter. med. et fin.) dicit, quod potest intelligi Deas esse, si separaret paulisper per intellectum bonitas ejus. Ens autem nullo modo potest intelligi si separaret verum : quia per hoc intelligitur quod verum est. Ergo verum et ens non differunt ratione.

4. Præterea, si verum non est idem quod ens, oportet quod sit entis dispositio. Sed non potest esse dispositio ejus ; non enim est dispositio totaliter corrumpens ; alias sequeretur : Est verum, ergo est non ens ; sicut sequitur : Est homo mortuus, ergo non est homo. Similiter non est dispositio diminuens ; alias non sequeretur : Est verum, ergo est ; sicut non sequitur : Est albus secundum dentem, ergo est albus. Similiter non est contrahens, vel specificans ens ; quia sic non converteretur cum ente. Ergo verum et ens omnino sunt idem.

5. Præterea, illa quorum dispositio est eadem, sunt eadem. Sed veri et entis est eadem dispositio. Ergo sunt eadem. Dicitur enim in II Metaph. (Arist., text. iv) : *Dispositio rei in esse est sicut sua dispositio in veritate*. Ergo verum et ens sunt omnino idem.

6. Præterea, quæcumque non sunt idem, aliquo modo differunt ; sed verum et ens nullo modo differunt : quia non differunt per essentialiam, cum ens per essentialiam suam sit verum ; nec etiam differunt per alias differentias ; quia oporteret quod in aliquo genere convenirent. Ergo sunt omnino idem.

7. Præterea, si non sunt omnino idem, oportet quod verum aliquid super ens addat. Sed nihil addit verum super ens, cum sit etiam in plus quam ens : quod patet per Philosophum, IV Metaph. (com. xxvii), dicentem : *Verum definites dicimus esse quod est ; aut non esse quod non est* ; et sic verum includit ens et non ens. Ergo verum non addit super ens ; et sic videtur omnino esse idem quod ens.

1. Sed contra, nugatio est inutilis repetitio. Si ergo verum esset idem quod ens, esset nugatio, cum dicitur ens verum ; quod falsum est. Ergo non sunt idem.

2. Præterea, ens et bonum convertuntur. Sed verum non convertitur cum bono ; aliquid enim est verum quod non est bonum, sicut istum fornicari. Ergo nec verum cum ente convertitur.

3. Præterea, Boetius dicit in lib. de Hebdom. (in princ.) : *In omnibus creaturis diversum est esse et quod est*. Sed verum sequitur esse rerum. Ergo verum diversum est a quod est in creaturis. Sed quod est, idem est quod ens. Ergo verum in creaturis est diversum ab ente.

4. Præterea, quæcumque se habent ut prius et posterius, oportet esse diversa. Sed verum et ens sunt hujusmodi ; quia, ut dicitur in lib. de Causis (propos. iv), prima rerum creatura est esse ; et Commentator super eundem librum : *Omnia alia dicuntur per informationem de ente* ; et sic sunt ente posteriora. Ergo verum et ens sunt diversa.

5. Præterea, ea quæ dicuntur communiter de causa et causatis, magis sunt unum in causa quam in causatis ; et præcipue in Deo quam in creaturis. Sed in Deo ista quatuor, ens, unum, verum et bonum, sic appropriantur : quod ens ad essentialiam pertineat, unum ad personam Patris, verum ad personam Filii, bonum ad personam Spiritus sancti. Personæ autem divinæ non solum ratione, sed re distinguuntur ; unde ad invicem non prædicantur. Ergo multo fortius in creaturis debent amplius quam ratione differre.

Respondeo dicendum, quod, sicut in demonstrabilibus oportet fieri reductionem in aliqua principia per se intellectui nota, ita investigando quid est unumquodque ; alias utrobique in infinitum iretur ; et sic periret omnino scientia, et cognitio rerum. Illud autem quod primo intellectus concipit quasi notissimum, et in quo omnes conceptiones resolvit, est ens ; ut Avicenna dicit in principio Metaphysicæ suæ (lib. I, cap. ix). Unde oportet quod omnes alias conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens. Sed enti non potest addi aliquid quasi extranea natura, per modum quo differentia additur generi, vel accidens subjecto ; quia quælibet natura essentialiter est ens ; unde ostendit Philosophus in III Metaph. (com. i), quod ens non potest esse genus ; sed secundum hoc aliqua dicuntur addere supra ens, in quantum expriment ipsius modum, qui nomine ipsius entis non exprimitur. Quod dupliciter contingit : uno modo ut modus expressus sit aliquis specialis modus entis ; sunt enim diversi gradus entitatis, secundum quos accipiuntur diversi modi essendi ; et juxta hos modos accipiuntur diversa rerum genera ; substantia enim non addit supra ens aliquam differentiam, quæ significet aliquam naturam superadditam enti ; sed nomine substantiæ exprimitur quidam specialis modus essendi, scilicet per se ens ; et ita est in aliis generibus. Alio modo ita quod modus expressus sit modus generaliter consequens omne ens ; et hic modus dupliciter accipi potest ; uno modo secundum quod consequitur omne ens in se ; alio modo secundum quod consequitur unumquodque ens in ordine ad aliud. Si primo modo, hoc dicitur, quia exprimit in ente aliquid affirmative vel negative. Non autem invenitur aliquid affirmative dictum absolute quod possit accipi in omni ente, nisi essentialia ejus, secundum quam esse dicitur ; et sic imponitur hoc nomen *res*, quod in hoc differt ab *ente*, secundum Avicennam in principio

Metaph., quod *ens* sumitur ab actu essendi, sed nomen *rei* exprimit quidditatem sive essentiam entis. Negatio autem, quæ est consequens omne ens absolute, est indivisio; et hanc exprimit hoc nomen *unum*: nihil enim est aliud *unum* quam ens indivisum. Si autem modas entis accipiatur secundo modo, scilicet secundum ordinem unius ad alterum; hoc potest esse dupliciter. Uno modo secundum divisionem unius ab altero; et hoc exprimit hoc nomen *aliquid*; dicitur enim aliquid quasi aliud quid; unde sicut ens dicitur unum, inquantum est indivisum in se, ita dicitur aliquid, inquantum est ab aliis divisum. Alio modo secundum convenientiam unius entis ad aliud; et hoc quidem non potest esse nisi accipiatur aliquid quod natum sit convenire cum omni ente. Hoc autem est anima, quæ quodammodo est omnia, sicut dicitur in III de Anima (text. XXXVII). In anima autem est vis cognitiva et appetitiva. Convenientiam ergo entis ad appetitum exprimit hoc nomen *bonum*; ut in principio Ethic. dicitur: *Bonum est quod omnia appetunt*. Convenientiam vero entis ad intellectum exprimit hoc nomen *verum*. Omnis autem cognitio perficitur per assimilationem cognoscentis ad rem cognitam; ita quod assimilatio dicta est causa cognitionis: sicut visus per hoc quod disponitur per speciem coloris, cognoscit colorem. Prima ergo comparatio entis ad intellectum est ut ens intellectui correspondeat: quæ quidem correspondentia, adæquatio rei et intellectus dicitur; et in hoc formaliter ratio veri perficitur. Hoc est ergo quod addit verum supra ens; scilicet conformitatem, sive adæquationem rei et intellectus; ad quam conformitatem, ut dictum est, sequitur cognitio rei. Sic ergo entitas rei præcedit rationem veritatis; sed cognitio est quidam veritatis effectus. Secundum hoc ergo tripliciter veritas et verum definitur invenitur. Uno modo secundum id quod præcedit rationem veritatis, et in quo verum fundatur; et sic Augustinus definit in lib. Soloris. (cap. v): *Verum est id quod est*; et Avicenna in XI Metaph. (cap. II): *Veritas cuiuslibet rei est proprietas sui esse quod stabilitum est rei*; et quidam sic: *Verum est indivisio esse, et ejus quod est*. Et alio modo definitur secundum id quod formaliter rationem veri perficit; et sic dicit Isaac, quod *veritas est adæquatio rei; et intellectus*; et Anselmus in lib. de Veritate (cap. XII): *Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis*. Rectitudo enim ista secundum adæquationem quamdam dicitur, secundum quod Philosophus in IV Metaph. (com. XXVII) dicit, quod definiens verum dicimus esse quod est, aut non esse quod non est. Et tertio modo definitur verum, secundum effectum consequentem; et sic definit Hilarius, quod *verum est manifestativum et declarativum esse*; et Augustinus in lib. de vera Relig. (cap. XXXVI): *Veritas est qua ostenditur id*

quod est; et in eodem (cap. XXXI): *Veritas est secundum quam de inferioribus judicamus*.

AD PRIMUM ergo dicitur, quod definitio illa Augustini datur de vero secundum id quod habet fundamentum in re, et non secundum id quod veri ratio completur in adæquatione rei ad intellectum. Vel dicendum, quod cum dicitur: *Verum est id quod est*, non accipitur ibi secundum quod significat actum essendi; sed secundum quod est nomen intellectus compositi, scilicet prout significat affirmationem propositionis, ut sit sensus: verum est id quod est, id est cum dicitur esse de aliquo quod est; ut sic in idem redeat definitio Augustini cum definitione Philosophi supra inducta.

AD SECUNDUM patet ex jam dictis.

AD TERTIUM dicendum, quod aliquid intelligi sine altero, potest accipi dupliciter. Uno modo ita quod aliquid intelligatur, altero non intellecto; et sic, ea quæ ratione differunt, ita se habent quod unum sine altero intelligi potest. Alio modo potest accipi aliquid intelligi sine altero, quod intelligitur eo non existente; et sic ens non potest intelligi sine vero; quia ens non potest intelligi sine hoc quod correspondeat vel adæquetur intellectui. Sed tamen, non oportet quod quicumque intelligit rationem entis, intelligat rationem veri; sicut nec quicumque intelligit ens, intelligit intellectum agentem; et tamen sine intellectu agente homo nihil potest intelligere.

AD QUARTUM dicendum, quod verum est dispositio entis, non quasi addens aliquam naturam, nec quasi exprimens aliquem specialem modum entis; sed aliquid quod generaliter invenitur in ente, quod tamen nomine entis non exprimitur; unde non oportet quod sit dispositio vel corruptens vel diminuens vel in partem contrahens.

AD QUINTUM dicendum, quod dispositio non accipitur ibi secundum quod est in genere qualitatis, sed secundum quod importat quemdam ordinem; cum enim illa quæ sunt causa aliorum essendi, sint maxime entia; et illa quæ sunt causa veritatis aliorum, sint maxime vera; concludit Philosophus, quod idem est ordo alicujus rei in esse et veritate; ita, scilicet, quod ubi invenitur quod est maxime ens, invenitur quod est maxime verum. Nec est hoc ideo, quia ens et verum ratione sunt idem; sed quia ex hoc quod aliquid habet de entitate, secundum hoc natum est æquari intellectui; et sic ratio veri sequitur rationem entis.

AD SEXTUM dicendum, quod verum et ens differunt ratione per hoc quod aliquid est in ratione veri quod non est in ratione entis; non autem ita quod aliquid sit in ratione entis quod non sit in ratione veri; nec per essentiam differunt, nec differentiis oppositis invicem distinguuntur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod verum non est in plus quam

ens; ens enim aliquo modo acceptum dicitur de non ente, secundum quod non ens est apprehensum ab intellectu; unde in IV Metaph. (text. II), dicit Aphrodisius, quod negatio vel privatio entis uno modo dicitur ens; unde etiam Avicenna dicit in principio suæ Metaphysicæ, quod non potest formari enuntiatio nisi de ente; quia oportet illud de quo proposito formatur, esse apprehensum sub intellectu; ex quo patet quod omne verum est aliquo modo ens.

AD PRIMUM vero eorum quæ contra obijciuntur, dicendum, quod ideo non est negatio cum dicitur ens verum, quia aliquid exprimitur nomine veri quod non exprimitur nomine entis, non propter quod re differant.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis istum fornicari sit malum; tamen secundum hoc quod habet aliquid de entitate, natum est conformari intellectui; et secundum hoc consequitur ibi ratio veri; et ita patet quod non excedit nec exceditur ab ente.

AD TERTIUM dicendum, quod cum dicitur: *Diversum est esse, et quod est*, distinguuntur actus essendi ab eo cui actus ille convenit. Ratio autem entis ab actu essendi sumitur, non ab eo cui convenit actus essendi; et ideo ratio non sequitur.

AD QUARTUM dicendum, quod secundum hoc verum est posterius ente, quod ratio veri differt ab entis ratione modo prædicto.

AD QUINTUM dicendum, quod ratio illa deficit in tribus. Primo, quod quamvis tres illæ personæ divinæ (1) re distinguantur; appropriata tamen personæ non differunt re, sed ratione. Secundo, quia, etsi personæ realiter ab invicem distinguantur, non tamen realiter ab esse distinguuntur; unde nec verum quod appropriatur personæ Filii, ab esse quod se tenet ex parte essentia. Tertio, quia, etsi ens, verum, unum et bonum magis uniantur in Deo quam in rebus creatis; non tamen oportet, ex quo in Deo ratione distinguuntur, quod in rebus creatis distinguantur etiam realiter. Hoc enim contingit de illis quæ non habent ex ratione sua quod sint unum secundum rem, sicut sapientia et potentia, quæ, cum in Deo sint unum, in creaturis realiter distinguuntur; sed ens, verum, unum et bonum secundum suam rationem habent quod sint unum; unde ubique inveniantur, realiter unum sunt; quamvis perfectior sit unitas illius rei secundum quam ununtur in Deo, quam illius rei secundum quam ununtur in creaturis.

ARTICULUS II. — *Utrum veritas principaliter in intellectu quam in rebus reperitur.*

Secundum queritur, utrum veritas principaliter inveniantur in intellectu quam in rebus. Et videtur quod non. Verum enim, ut

(1) *Al. divise.*

dictum est, convertitur cum ente. Sed ens principaliter invenitur extra animam. Ergo et verum.

2. Præterea, res non sunt in anima per suam essentiam, sed per suam speciem, ut dicitur in III de Anima (com. xxxviii). Si ergo veritas principaliter in anima inveniantur, veritas non erit essentia rei, sed similitudo vel species ejus; et verum erit species entis existens extra animam. Sed species rei existens in anima non prædicatur de re quæ est extra animam, sicut nec convertitur cum ea. Ergo nec verum convertitur cum ente; quod falsum est.

3. Præterea, omne quod est in aliquo consequitur illud in quo est. Si ergo veritas principaliter est in anima, iudicium de veritate est secundum æstimationem animæ; et ita redibit antiquorum philosophorum error, qui dicebant: omne quod quis opinatur esse verum, et duo contradictoria esse simul vera; quod est absurdum.

4. Præterea, si veritas principaliter est in intellectu, oportet quod aliquid quod ad intellectum veritatis pertineat, in definitione veritatis ponatur. Sed Augustinus hujusmodi definitiones reprobat in lib. Solil. (II, cap. iv et v), sicut istam: *Verum est quod ita est ut videtur*; quia secundum hoc non esset verum quod non videtur; quod patet esse falsum de occultissimis lapillis, qui sunt in visceribus terræ; et similiter improbat istam: *Verum est quod ita est ut cognitori (1) videtur, si velit et possit cognoscens esse*; quia secundum hoc non esset aliquid verum, nisi cognitor (2) vellet vel posset cognoscere. Ergo et eadmodum ratio esset de quibuscumque aliis definitionibus in quibus aliquid ad intellectum pertinens poneretur. Ergo veritas non est principaliter in intellectu.

Contra, Philosophus dicit in VI Metaph. (com. viii): *Non est verum et falsum nisi in mente.*

Præterea, veritas est adæquatio rei et intellectus. Sed hæc adæquatio non potest esse nisi in intellectu. Ergo nec veritas nisi in intellectu.

Respondeo dicendum, quod in illis quæ dicuntur per prius et posterius de multis, non semper oportet quod id quod per prius recipit prædicationem communis, sit ut causa aliorum, sed illud in quo primo ratio illius communis completa invenitur; sicut sanum per prius dicitur de animali, in quo primo perfecta ratio sanitatis invenitur; quamvis medicina dicatur sana ut effectiva sanitatis. Et ideo, cum verum dicatur de pluribus per prius et posterius, oportet quod verum per prius dicatur in quo invenitur perfecta ratio veritatis. Complementum autem cujuslibet motus est in suo termino (3). Motus autem cognitive virtutis terminatur ad animam; oportet enim ut cognitum sit in cognos-

(1) *Al. cognitioni.* — (2) *Al. cogniti.* — (3) *Al. additur per operationem animalis.*

cente per modum cognoscentis; sed motus appetitivæ virtutis terminatur ad res; et inde est quod Philosophus in III de Anima (com. LV et seq.) ponit circulum quemdam in actibus animæ, secundum, scilicet, quod res quæ est extra animam movet intellectum, et res intellecta movet appetitum, et appetitus tunc ducit ad hoc quod perveniat ad rem a qua motus incepit. Et quia bonum, ut supra (art. præc.) dictum est, dicit ordinem ad appetitum, verum autem ad intellectum; inde est quod Philosophus dicit VI Metaph. (com. IX), quod bonum et malum sunt in rebus, verum et falsum sunt in mente. Res autem non dicitur vera nisi secundum quod est intellectui adæquata; unde per posterius invenitur verum in rebus, per prius autem in intellectu. Sed sciendum quod res aliter comparatur ad intellectum practicum, aliter ad speculativum. Intellectus enim practicus causat res, unde est mensuratio rerum quæ per ipsum sunt; sed intellectus speculativus, quia accipit a rebus, est quodammodo motus ab ipsis rebus; et ita res mensurant ipsum. Ex quo patet quod res naturales, ex quibus intellectus noster scientiam accipit, mensurant intellectum nostrum, ut dicitur X Metaph. (com. IX); sed sunt mensurate ab intellectu divino; in quo sunt omnia creata, sicut omnia artificata in intellectu artificis. Sic ergo intellectus divinus est mensurans, non mensuratus: res autem naturalis, mensurans et mensurata; sed intellectus noster est mensuratus, non mensurans quidem res naturales, sed artificiales tantum. Res ergo naturalis inter duos intellectus constituta, secundum adæquationem ad utrumque vera dicitur; secundum enim adæquationem ad intellectum divinum dicitur vera, in quantum implet hoc ad quod est ordinata per intellectum divinum, ut patet per Anselmum in lib. de Verit., et Augustinum in lib. de vera Religione (cap. XXXI), et per Avicennam in definitione inducta, scilicet: *Veritas cuiusque rei, etc.* Secundum autem adæquationem ad intellectum humanum dicitur res vera, in quantum nata est de se formare veram æstimationem; sicut e contrario res falsæ dicuntur quæ natæ sunt videri quæ non sunt, aut qualia non sunt, ut dicitur in V Metaph. (com. XXXIV). Prima autem ratio veritatis per prius inest rei quam secunda: quia prior est comparatio ad intellectum divinum quam humanum; unde, etiam si intellectus humanus non esset, adhuc res dicebantur veræ in ordine ad intellectum divinum. Sed si uterque intellectus, quod est impossibile, intelligeretur auferri, nullo modo veritatis ratio remaneret.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut ex dictis patet, verum dicitur per prius de intellectu, et per posterius de re sibi adæquata; et utroque modo convertitur cum ente, sed diversimode; quia secundum quod dicitur de rebus, convertitur cum ente per prædicationem: omne enim ens est adæquatum intellectui divino, et potens sibi adæquare intellectum humanum, et e con-

verso. Si autem accipiatur verum prout dicitur de intellectu, sic convertitur cum ente quod est extra animam, non per prædicationem, sed per convenientiam; eo quod culibet vero intellectui oportet quod respondeat ens aliquod, et e converso.

Et per hoc patet solutio AD SECUNDUM.

AD TERTIUM dicendum, quod illud quod est in aliquo, non sequitur illud in quo est, nisi quando causatur ex principiis ejus; unde lux quæ causatur in aere ab extrinseco, scilicet ex sole, sequitur motum solis magis quam aerem. Similiter etiam veritas quæ in anima causatur a rebus, non sequitur æstimationem animæ, sed existentiam rerum: ex eo enim quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur, et intellectus (1) similiter.

AD QUARTUM dicendum, quod Augustinus loquitur de visione intellectus humani, a qua rei veritas non dependet. Sunt enim multe res quæ intellectus nostro non cognoscuntur; nulla tamen res est quam intellectus divinus actu non cognoscat, et intellectus humanus in potentia; cum intellectus agens describitur quo est omnia facere, et intellectus possibilis quo est omnia fieri. Et ideo in definitione rei veræ potest poni visio in actu intellectus divini, non autem visio intellectus humani nisi in potentia, ut ex dictis patet.

ARTICULUS III. — *Utrum in intellectu componente et dividente sit veritas.* (1 part., quæst. XVI, art. 2.)

Tertio quæritur, utrum veritas sit tantum in intellectu componente et dividente. Et videtur quod non. Verum enim dicitur secundum comparisonem entis ad intellectum. Sed prima operatio qua intellectus comparatur ad rem, est secundum quam format quidditates rerum, concipiendo definitiones earum. Ergo in ista operatione intellectus principalis et proprius (2) invenitur.

2. Præterea, verum est adæquatio rei et intellectus. Sed sicut intellectus componens et dividens potest adæquari rebus, ita et intellectus intelligens quidditates rerum. Ergo veritas non est tantum in intellectu componente et dividente.

Contra, VI Metaph. (com. VIII) dicitur: *Verum et falsum non sunt in rebus, sed in mente; in simplicibus autem, nec etiam quod quid est, est in mente.*

Præterea, in III de Anima (com. XXI) dicitur, quod indivisibilem intelligentiam in illis est in quibus non est verum et falsum.

Respondeo dicendum, quod sicut verum per prius invenitur in intellectu quam in rebus, ita etiam per prius invenitur in actu intellectus componentis et dividens quam in actu intellectus quidditates rerum formantis. Veri enim ratio consistit in adæquatione rei et intellectus; idem autem non adæquatur

(1) *Id.* intelligitur. — (2) *Idest* magis proprie.

sibi ipsi, sed æqualitas diversorum est; unde ibi primo invenitur ratio veritatis in intellectu ubi primo intellectus incipit aliquid proprium habere quod res extra animam non habet, sed aliquid ei correspondens; inter quæ adæquatio attendi potest. Intellectus autem formans quidditates non habet nisi similitudinem rei existentis extra animam, sicut et sensus inquantum accipit speciem rei sensibilis; sed quando incipit judicare de re apprehensa, tunc ipsum iudicium intellectus est quoddam proprium ei, quod non invenitur extra in re. Sed quando adæquatur ei quod est extra in re, dicitur iudicium verum esse. Tunc autem iudicat intellectus de re apprehensa quando dicit quod aliquid est vel non est; quod est intellectus componentis et dividendis; unde et Philosophus dicit VI Metaph. (text. viii), quod compositio et divisio est in intellectu, et non in rebus. Et inde est quod veritas per prius invenitur in compositione et divisione intellectus; secundario autem dicitur verum et per posterius in intellectu formante definitiones; unde definitio dicitur vera vel falsa, ratione compositionis veræ vel falsæ; ut quando scilicet dicitur esse definitio ejus cujus non est, sicut si definitio circuli assignetur triangulo; vel etiam quando partes definitionis non possunt componi ad invicem, ut si dicatur definitio alicujus rei animalis insensibilis; hæc enim compositio quæ implicatur, scilicet quod aliquid animal est insensibile, est falsa. Et definitio non dicitur vera vel falsa nisi per ordinem ad compositionem; sicut et res dicitur vera per ordinem ad intellectum. Patet ergo ex dictis, quod verum per prius dicitur de compositione vel divisione intellectus; secundo de definitionibus rerum, secundo quod in eis implicatur compositio vera vel falsa; tertio de rebus secundum quod adæquantur intellectui divino, vel aptæ natæ sunt adæquare intellectui humano; quarto de homine, qui est electivus orationum suarum, verarum vel falsarum, vel qui facit æstimationem de se vel de aliis veram vel falsam per ea quæ dicit vel facit. Voces autem eodem modo recipiunt veritatis prædicationem sicut intellectus quos significant.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis formatio quidditatis sit prima operatio intellectus, tamen per eam non habet intellectus aliquid aliud proprium quod possit rei adæquare; et ideo non est ibi proprie veritas.

Et per hoc patet solutio ad secundum.

ARTICULUS IV. — *Utrum sit tantum veritas sit, qua omnia vera sint.* (I part., quest. xvi, art. 6.)

Quarto quæritur, utrum sit una tantum veritas, qua omnia sint vera. Et videtur quod sic. Anselmus enim in lib. de Veritate (cap. xiv circa fin.) dicit quod sicut tempus se habet ad omnia temporalia, sic veritas ad omnia vera. Sed tempus

ita se habet ad omnia temporalia quod est unum tantum tempus. Ergo ita se habebit veritas ad omnia vera quod erit tantum una veritas.

2. Sed dicendum, quod veritas dicitur dupliciter. Uno modo ut est idem quod entitas rei, ut dicitur eam Augustinus in lib. Solil. (cap. v): *Verum est id quod est*; et sic oportet esse plures veritates secundum quod plures sunt essentialiter rerum. Alio modo dicitur prout exprimit se in intellectu, prout definit eam Hilarius: *Verum est declarativum esse*; et hoc modo, cum nihil possit aliquid manifestare intellectui nisi secundum virtutem primæ veritatis divinæ, omnes veritates quodammodo sunt unum in movendo intellectum, sicut omnes colores sunt unum in movendo visum, inquantum movent ipsum in ratione unius, scilicet luminis. — Contra, tempus est unum numero omnium temporalium. Si ergo ita se habet veritas ad res veras sicut tempus ad temporalia, oportet omnium verorum unam esse numero veritatem; nec sufficit omnes veritates esse unum in movendo, vel esse in exemplari unum.

3. Præterea, Anselmus in lib. de Veritate (cap. xiv) sic arguit. Si plurius verorum sunt plures veritates, oportet veritates variari secundum variationem verorum. Sed veritates non variantur per variationes rerum verarum; quia destructis rebus veris vel rectis, adhuc remanet veritas et rectitudo, secundum quam sunt vera vel recta. Ergo est una tantum veritas. Minorem probat ex hoc quod, destructo signato, adhuc remanet rectitudo significationis; quia rectum est ut significetur hoc quod illud signum significabat; et eadem ratione, destructo quolibet vero vel recto, ejus rectitudo vel veritas remanet.

4. Præterea, in creatis nulla veritas est id cujus est veritas; sicut veritas hominis non est homo, et veritas carnis non est caro. Sed quodlibet ens creatum est verum. Ergo nullum ens creatum est veritas; ergo omnis veritas est quid increatum, et est tantum una veritas.

5. Præterea, in creaturis nihil est majus mente humana nisi Deus, ut dicit Augustinus. Sed veritas, ut probat Augustinus in lib. Solil. (cap. ii et iii), est major mente humana; quia non potest dici quod sit minor; sic enim haberet mens humana de veritate judicare, quod falsum est; non enim de ea judicat, sed secundum eam; sicut iudex non judicat de lege, sed secundum legem, ut ipse dicit in lib. de vera Relig. (cap. xxxi.) Similiter nec etiam potest dici quod sit ei æqualis; quia anima judicat omnia secundum veritatem; non autem judicat omnia secundum se ipsam. Ergo veritas non est nisi Deus; et ita una tantum veritas.

6. Præterea, Augustinus probat in lib. LXXXIII Questionum

(quest. ix in princ.), quod veritas non percipitur sensu corporis, hoc modo : Nihil percipitur sensu corporis nisi mutabile, sed veritas est immutabilis. Ergo sensu non percipitur. Similiter argui potest : Omne creatum est mutabile. Veritas non est mutabilis. Ergo non est creatura ; ergo est res increata : ergo est una tantum veritas.

7. Præterea, ibidem Augustinus arguit ad hoc idem, hoc modo : Nullum sensibile est quod non habeat aliquid simile falso, ita ut internosci non possit ; nam, ut alia prætermittam, omnia quæ per corpus sentimus, etiam cum ea non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur tanquam prorsus adsint, vel in somno, vel in furore. Sed veritas non habet aliquid simile falso. Ergo sensu non percipitur. Similiter argui potest : Omne creatum habet aliquid simile falso, in quantum habet aliquid de defectu. Ergo nullum creatum est veritas ; et sic est tantum una veritas.

1. Contra, Augustinus in lib. de vera Relig. (cap. xxxvi circa med.) dicit : *Sicut similitudo est forma similitum, ita veritas est forma verorum*. Sed plurium similitum plures sunt similitudines. Ergo plurium verorum plures sunt veritates.

2. Præterea, sicut omnis veritas creata derivatur a veritate increata, et ab ea suam virtutem habet ; ita omne lumen intelligibile a prima luce derivatur exemplariter, et vim manifestandi habet. Dicuntur tamen esse plura lumina intelligibilia, ut patet per Dionysium. Ergo ex simili modo concedendum est esse plures veritates.

3. Præterea, colores quamvis ex virtute lucis moveant visum, tamen simpliciter dicuntur esse plures et differentes ; et non possunt dici esse unum nisi secundum quid. Ergo et quamvis omnes veritates create se in intellectu expriment virtute primæ veritatis, non tamen ex hoc dici poterunt una veritas nisi secundum quid.

4. Præterea, sicut veritas creata non potest se in intellectu manifestare nisi virtute veritatis increate, ita nulla potentia creata potest aliquid agere nisi virtute potentiæ increate. Non tamen aliquo modo dicimus esse unam potentiam omnium habentium potentiam. Ergo nec dicendum est aliquo modo esse unam veritatem omnium verorum.

5. Præterea, Deus comparatur ad res in habitudine triplicis causæ ; scilicet efficientis, exemplaris et finalis ; et propter quandam appropriationem entitas rerum refertur ad Deum ut ad causam efficientem, veritas ut ad causam exemplarem, bonitas ut ad causam finalem ; quamvis etiam singula possint ad singula referri secundum locutionis proprietatem. Sed non dicimus aliquo modo locutionis esse unam bonitatem omnium bonorum, aut unam entitatem omnium entium. Ergo nec debemus dicere unam veritatem omnium verorum.

6. Præterea, quamvis sit una veritas increata ; a qua omnes veritates create extrahuntur, non tamen eodem modo extrahuntur ab ipsa ; quia, quamvis ipsa similiter se habeat ad omnia, non tamen omnia similiter se habent ad ipsam, ut dicitur in lib. de Causis (propos. xxii) ; unde alio modo extrahitur ab ipsa veritas necessariorum et contingentium. Sed diversus modus imitandi exemplarum divinum facit diversitatem in rebus creatis. Ergo similiter sunt plures veritates create.

7. Præterea, veritas est adæquatio rei et intellectus. Sed diversorum specie non potest esse una adæquatio rei ad intellectum. Ergo, cum res veræ sint specie diversæ, non potest esse una veritas omnium verorum.

8. Præterea, Augustinus dicit in lib. XII de Trinit. (cap. xv in princ.) : *Credendum est, mentis humana naturam sic rebus intelligibilibus connexam, ut in quadam luce sui generis omnia quæ cognoscit, intueatur*. Sed lux secundum quam anima cognoscit omnia, est veritas. Ergo veritas est de genere ipsius anime ; et ita oportet veritatem esse rem creatam ; et ita in diversis creaturis diversitæ erunt veritates.

Respondeo dicendum, quod sicut ex prædictis (art II) patet, veritas proprie invenitur in intellectu humano vel divino, sicut sanitas in animali. In rebus autem aliis invenitur per relationem ad intellectum ; sicut et sanitas dicitur de quibusdam aliis in quantum sunt effectiva vel conservativa sanitatis animalis. Ergo est in intellectu divino quidem veritas proprie et primo ; in intellectu vero humano proprie quidem et secundario ; in rebus autem improprie et secundario, quia non nisi in respectu ad alterutram duarum veritatum. Veritas ergo intellectus divini est una tantum, a qua in intellectu humano derivantur plures veritates, sicut ab una facie hominis resultant plures similitudines in speculo, sicut dicit Glossa (Augustini) super illud Psalmistæ (Psalm. xi) : *Dimittite sunt veritates a filiis hominum*. Veritates autem quæ sunt in rebus, sunt plures, sicut et rerum entitates. Veritas autem quæ dicitur de rebus in comparatione ad intellectum humanum, est rebus quodammodo accidentalis ; quia posito quod intellectus humanus non esset nec esse posset, adhuc res in sua essentia permaneret. Sed veritas quæ dicitur de eis in comparatione ad intellectum divinum, eis inseparabiliter communicatur ; non enim subsistere possunt nisi per intellectum divinum eas in esse producentem. Per prius etiam inest rei veritas per comparisonem ad intellectum divinum quam humanum ; cum ad intellectum divinum comparatur quasi ad causam, ad humanum autem quodammodo quasi ad effectum, in quantum intellectus a rebus scientiam accipit. Sic ergo res aliqua principaliter dicitur vera in ordine ad veritatem

intellectus divini quam in ordine ad veritatem intellectus humani. Si ergo accipiatur veritas proprie dicta secundum quam omnia principaliter vera sunt; sic omnia sunt vera una veritate, idest veritate intellectus divini: et sic Anselmus de veritate loquitur in lib. de Veritate (cap. viii et xii). Si autem accipiatur veritas proprie dicta, secundum quam res secundario veræ dicuntur; sic sunt plurium verorum plures veritates in animabus diversis. Si autem accipiatur veritas improprie dicta, secundum quam omnia dicuntur vera; sic sunt plurium verorum plures veritates; sed unius rei una est tantum veritas. Denominantur autem res veræ a veritate quæ est in intellectu divino vel in intellectu humano sicut denominatur cibus sanus a sanitate quæ est in animali, et non sicut a forma inherente; sed a veritate quæ est in ipsa re (quæ nihil est aliud quam entitas intellectui adæquata, vel intellectui sibi adæquans) sicut a forma inherente; sicut cibus denominatur sanus a qualitate sua, a qua sanus dicitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod tempus comparatur ad temporalia sicut mensura ad mensurata; unde patet quod Anselmus loquitur de illa veritate quæ est tantum mensura omnium rerum verarum; et ista est una tantum, sicut tempus unum, ut in II arg. concluditur. Veritas autem quæ est in intellectu humano vel in ipsis rebus, non comparatur ad res sicut mensura extrinseca et communis ad mensurata; sed vel sicut mensuratum ad mensuram, ut est de veritate intellectus humani, et sic oportet eam variari secundum varietatem rerum; vel sicut mensura intrinseca, sicut est de veritate quæ est in ipsis rebus; et has etiam mensuras oportet pluralitari secundum pluralitatem mensuratorum, sicut diversorum corporum sunt dimensiones diversæ.

SECUNDUM concedimus.

AD TERTIUM dicendum, quod veritas quæ remanet destructis rebus, est veritas intellectus divini; et hæc simpliciter est una numero: veritas autem quæ in rebus est vel in anima, variatur ad varietatem rerum.

AD QUARTUM dicendum, quod cum dicitur: Nulla res est sua veritas, intelligitur de rebus quæ habent esse completum in natura; sicut et cum dicitur: Nulla res est suum esse; et tamen esse rei quædam res creata est; et eodem modo veritas rei aliquid creatum est.

AD QUINTUM dicendum, quod veritas secundum quam anima de omnibus iudicat, est veritas prima. Sicut enim a veritate intellectus divini effluunt in intellectum angelicum species rerum innatæ, secundum quas omnia cognoscit; ita a veritate intellectus divini exemplariter procedit in intellectum nostrum veritas primorum exemplariorum, secundum quam de omnibus iudicamus. Et quia per eam iudicare non possumus nisi secundum quod est

similitudo primæ veritatis; ideo secundum primam veritatem de omnibus dicitur iudicare.

AD SEXTUM dicendum, quod veritas illa immutabilis est veritas prima; et hæc neque sensu percipitur, neque aliquid creatum est.

AD SEPTIMUM dicendum, quod etiam ipsa veritas creata non habet aliquid simile falso, quamvis creatura quælibet aliquid simile falso habeat; intantum enim simile aliquid falso creatura habet, inquantum deficiens est. Sed veritas non ex ea parte consequitur creaturam qua deficiens est, sed secundum quod a defectu recedit primæ veritati conformata.

AD PRIMUM vero eorum quæ contra obijciuntur, dicendum est, quod similitudo propriæ invenitur in utroque similium; veritas autem, cum sit quædam convenientia intellectus et rei, non proprie invenitur in utroque, sed in intellectu; unde, cum sit unus intellectus, scilicet divinus, secundum ejus conformitatem omnia vera dicuntur; oportet omnia esse vera secundum unam veritatem, quamvis in pluribus similibus sint plures diversæ similitudines.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis lumen intelligibile exemplatur a lumine divino, tamen lumen propriè dicitur etiam de intelligibilibus luminibus creatis; non autem veritas propriè dicitur de rebus propriè exemplatis ab intellectu divino; et ideo non dicimus unum lumen, sicut dicimus unam veritatem.

Et similiter dicendum est AD TERTIUM de coloribus; quia colores propriè visibiles dicuntur, quamvis non videantur nisi per lumen.

Et similiter dicendum AD QUARTUM de potentia, et AD QUINTUM de entitate.

AD SEXTUM dicendum, quod quamvis res exemplentur differenter a veritate divina, non tamen propter hoc excluditur quin res una veritate sint veræ, et non pluribus, propriè loquendo; quia id quod diversimode recipitur in rebus exemplatis, non propriè dicitur veritas, sicut propriè dicitur veritas in exemplari.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quamvis ea quæ sunt diversa specie ex parte rerum, una adæquatione non adæquantur divino intellectui; intellectus tamen divinus, cui omnia adæquantur, est unus; et ex parte ejus est una adæquatio ad res omnes, quamvis non omnia sibi eodem modo adæquantur; et ideo modo prædicto omnium rerum veritas est una.

AD OCTAVUM dicendum, quod Augustinus loquitur de veritate exemplata ab ipsa mente divina in mente nostra, sicut similitudo faciei resultat in speculo; et hujusmodi veritates resultant in animabus nostris a prima veritate, sunt multe, ut dictum est. Vel dicendum, quod veritas prima est quodammodo de genere animæ largo modo accipiendum genus, secundum quod omnia

intelligibilia vel incorporalia unius generis esse dicuntur, per modum quo dicitur (Act., XVII, 28) : *Ipsius enim et nos genus sumus.*

ARTICULUS V. — *Utrum præter primam aliqua alia veritas sit, æterna.*

Quinto queritur, utrum aliqua alia veritas præter primam sit æterna. Et videtur quod sic. Anselmus enim dicit in Monol. (cap. XVII in fin.), de veritate enuntiabilium loquens : *Sive dicatur veritas habere, sive non intelligatur habere principium vel finem; nullo claudi potest veritas principio vel fine.* Sed omnis veritas intelligitur habere principium vel finem, vel non habere principium vel finem. Ergo nulla veritas clauditur principio vel fine. Sed omne quod est huiusmodi, est æternum. Ergo omnis veritas est æterna.

2. Præterea, omne illud cuius esse sequitur ad destructionem sui esse, est æternum; quia, sive ponatur esse, sive ponatur non esse, sequitur quod erit; et oportet secundum unumquodque tempus ponere de unoquoque quod sit vel quod non sit. Sed ad destructionem veritatis sequitur veritatem esse; quia si veritas non est, veritatem non esse est verum; et nihil potest esse verum nisi veritate. Ergo veritas est æterna.

3. Præterea, si veritas enuntiabilium non sit æterna, ergo erit assignare quando non erit enuntiabilium veritas. Sed tunc hoc enuntiabile est verum, nullam veritatem enuntiabilium esse. Ergo veritas enuntiabilium est; quod est contrarium ei quod fuit datum. Non ergo potest dici veritatem enuntiabilium non esse æternam.

4. Præterea, Philosophus probat in I Phys. (com. LXXXII), materiam esse æternam (quamvis hoc sit falsum) per hoc quod remanet post sui corruptionem, et est ante sui generationem; quia si corrumpitur, in aliquid corrumpitur; et si generatur, ex aliquo generatur; illud autem ex quo aliquid generatur, et illud in quod corrumpitur, est materia. Sed similiter veritas si ponatur corrumpi vel generari, sequitur quod sit ante suam generationem et post suam corruptionem; quia si generatur, mutata est de non esse in esse; et si corrumpitur, mutata est de esse in non esse. Quando autem non est veritas, verum est dicere veritatem non esse; quod utique non potest esse, nisi veritas sit. Ergo veritas est æterna.

5. Præterea, omne quod non potest intelligi non esse, est æternum; quia quicquid potest non esse, potest intelligi non esse. Sed veritas etiam enuntiabilium non potest intelligi non esse; quia intellectus non potest intelligere aliquid, nisi intelligat illud esse verum. Ergo veritas enuntiabilium est æterna.

6. Præterea, Anselmus sic arguit in Monol. (cap. XVII a med.):

Cogitet qui potest quando incepit, aut quando non fuit hoc verum.

7. Præterea, illud quod est futurum, semper fuit futurum; et quod est præteritum, semper erit præteritum. Sed ex hoc propositio de futuro est vera, quia aliquid est futurum; et ex hoc propositio de præterito est vera, quia aliquid est præteritum. Ergo veritas propositionis de futuro semper fuit, ut veritas propositionis de præterito semper erit; et ita non solum veritas prima est æterna, sed multæ alia.

8. Præterea, Augustinus dicit in lib. de libero Arbitrio, quod nihil magis est æternum quam ratio circuli, et duo et tria esse quinque. Sed horum est veritas creata. Ergo alia veritas præter primam veritatem est æterna.

9. Præterea, ad veritatem enuntiationis non requiritur quod actu enuntietur aliquid; sed sufficit quod sit illud de quo potest enuntiationi formari. Sed antequam mundus esset, fuit aliquid de quo potuit enuntiarī etiam præter Deum. Ergo antequam mundus fieret, fuit enuntiabilium veritas. Quicquid autem fuit ante mundum, est æternum. Ergo enuntiabilium veritas est æterna; et sic idem quod prius. Probatio mediæ. Mundus factus est de nihilo, id est post nihil. Ergo antequam mundus esset, erat non esse. Sed enuntiation vera non solum formatur de eo quod est, sed etiam de eo quod non est; quia sicut contingit vere enuntiarī quod est, esse, ita contingit vere enuntiarī quod non est, non esse, ut dicitur in I Perihēr. Ergo antequam mundus esset, fuit unde vera enuntiationi formari potuit.

10. Præterea, omne quod scitur, est verum dum scitur. Sed Deus ab æterno scivit omnia enuntiabilia. Ergo omnium enuntiabilium est veritas ab æterno; et ita plures veritates sunt æternæ.

11. Sed dicendum, quod ex hoc non sequitur quod illa sint vera in se ipsis, sed in intellectu divino. — Sed contra, secundum hoc oportet illa esse vera secundum quod sunt scita. Sed ab æterno omne sunt scita a Deo non solum secundum quod sunt in mente ejus, sed in propria natura existentia. Eccl., XXIII, 29 : *Domino Deo nostro antequam crearentur, nota sunt omnia, sicut et post perfectionem cognoscit omnia;* et ita non aliter cognoscit res postquam factæ sunt quam ante cognoverit. Ergo ab æterno fuerunt plures veritates non solum in intellectu divino, sed etiam secundum se.

12. Præterea, secundum hoc dicitur aliquid esse simpliciter, secundum quod est in sui complemento. Sed ratio veritatis completur in intellectu. Si ergo in intellectu divino fuerunt ab æterno plura vera simpliciter, concedendum est plures æternas esse veritates.

13. Præterea, Sapient., 1, 15 : *Justitia perpetua est et immortalis.* Sed veritas est pars justitiæ, ut dicit Tullius in Rhe-

torica (lib. II de Invent.). Ergo est perpetua et immortalis.

14. Præterea, universalia sunt perpetua et incorruptibilia. Sed verum est maxime universale, quia convertitur cum ente. Ergo veritas est perpetua et incorruptibilis.

15. Sed dicendum quod universale non corrumpitur per se, sed per accidens. — Sed contra, magis debet denominari aliquid per id quod convenit ei per se, quam per id quod convenit ei per accidens. Si igitur veritas per se loquendo est perpetua et incorruptibilis, non autem corrumpitur et generatur nisi per accidens, simpliciter concedendum est quod veritas universaliter dicta sit æterna.

16. Præterea, ab æterno Deus fuit prior mundo. Ergo relatio prioritatis in Deo fuit ab æterno. Sed posito uno relativorum, necesse est ponere et reliquum. Ergo ab æterno posterioritas fuit mundi ad Deum. Ergo aliquid modo fuit aliquid extra Deum ab æterno, cui competit veritas; et sic idem quod prius.

17. Sed dicendum, quod illa relatio prioritatis et posterioritatis non est aliquid in rerum natura, sed in ratione tantum. — Contra, sicut dicit Boetius in fine de Consolat. (lib. V, pros. ult.), Deus est prior mundo natura, etiam si mundus semper fuisset. Ergo illa relatio prioritatis est relatio nature, et non rationis tantum.

18. Præterea, veritas significationis est rectitudo significationis. Sed ab æterno rectum fuit aliquid significari. Ergo veritas significationis fuit ab æterno.

19. Præterea, ab æterno fuit verum, Patrem genuisse Filium; et Spiritum sanctum processisse ab utroque. Sed ista sunt plura. Ergo plura vera fuerunt ab æterno.

20. Sed dicendum, quod ista sunt vera una veritate; unde non sequitur plures veritates esse ab æterno. — Sed contra, alio Pater est Pater et generat Filium; alio Filius est Filius, et spirat Spiritum sanctum. Sed eo quo Pater est Pater, hæc est vera, Pater generat Filium, vel Pater est Pater; eo autem quo Filius est Filius, hæc est vera, Filius est genitus a Patre. Ergo huiusmodi propositiones non sunt una veritate vere.

21. Præterea, quamvis homo et risibile convertantur, tamen non est eadem veritas utriusque istarum propositionum, Homo est homo, et Homo est risibile, propter hoc quod non est eadem proprietates quam prædicat hoc nomen *homo*, et quam prædicat hoc nomen *risibile*: similiter non est eadem proprietates quam importat hoc nomen *Pater*, et hoc nomen *Filius*. Ergo non est eadem veritas dictarum propositionum.

22. Sed dicendum, quod istæ propositiones non fuerunt ab æterno. — Sed contra, quodcumque est intellectus qui potest enuntiare, potest esse enuntiatio. Sed ab æterno fuit intellectus divinus intelligens Patrem esse Patrem, et Filium esse Filium, et ita enuntians sive dicens; cum, secundum Anselmum (in

Monol., cap. xxx in med.), idem sit summo spiritui dicere quod intelligere. Ergo enuntiationes prædictæ fuerunt ab æterno.

Sed contra, nullum creatum est æternum. Omnis veritas præter primam est creata. Ergo sola veritas prima est æterna. Præterea, ens et verum convertuntur. Sed solum unum ens est æternum. Ergo sola una veritas est æterna.

Respondet dicendum, quod, sicut prius dictum est, art. III huius quæst., veritas adæquationem, et commensurationem importat; unde secundum hoc denominatur aliquid verum, sicut et denominatur aliquid commensuratum. Mensuratur autem corpus mensura intrinseca, sicut linea, vel superficie, vel profunditate; et mensura extrinseca, sicut locatum loco, et motus tempore, et pannus ulna. Unde et potest aliquid denominari verum dupliciter: uno modo a veritate inhærente; alio modo ab extrinseca veritate; et sic denominantur omnes res vere a prima veritate. Et quia veritas quæ est in intellectu, mensuratur a rebus ipsis, sequitur quod non solum veritas rei, sed etiam veritas intellectus, vel enuntiationis, quæ intellectus significat, a veritate prima denominatur. In hac autem adæquatione vel commensuratione intellectus ac rei non requiritur quod utrumque extremorum sit in actu. Intellectus enim noster potest nunc adæquari his quæ in futurum erunt, nunc autem non sunt; alias non esset hæc vera. Antichristus nascetur; unde hæc denominatur vera a veritate quæ est in intellectu tantum; etiam quando non est res ipsa. Similiter etiam intellectus divinus adæquari potuit ab æterno his quæ ab æterno non fuerunt, sed in tempore sunt facta; et sic ea quæ sunt in tempore, denominari possunt vera ab æterno a veritate æterna. Si autem accipiamus veritatem pro veritate creatorum verorum eis inhærente, quam invenimus in rebus, et in intellectu creato; sic veritas non est æterna, nec rerum, nec enuntiabilium; cum ipsæ res, vel intellectus, quibus veritates inhærent, non sint ab æterno. Si autem accipiat veritas verorum creatorum, qua denominantur omnia vera, sicut extrinseca mensura, quæ est veritas prima; sic omnium, et rerum, et enuntiabilium, et intellectuum, veritas est æterna; et huiusmodi veritatis æternitatem venatur Augustinus in lib. Soliloq. (II, cap. III et IV) et Anselmus in Monolog.; unde Anselmus dicit in lib. de Veritate (cap. I et II): *Intelligere potes quomodo summam veritatem in meo Monologio probari non habere principium vel finem, per veritatem orationis*. Hæc autem veritas prima non potest esse de omnibus nisi una. In intellectu enim nostro non diversificatur veritas nisi dupliciter; uno modo propter diversitatem cognitorum, de quibus diversas habet conceptiones, quas diverse veritates in anima consequuntur; alio modo ex diverso modo intelligendi. Cursus enim Socratis est res una; sed anima que componendo et dividendo cointelligit tempus, ut dicitur in III de Anima (com. xxii et xxiii).

diversimode intelligit cursum Socratis ut præteritum, et futurum; et secundum hoc conceptiones diversas format, in quibus diversæ veritates inveniuntur. Neuter autem horum modorum diversitatis inveniri potest in divina cognitione. Non enim de diversis rebus diversas cognitiones habet; sed una cognitione cognoscit omnia; quia per unum, scilicet per essentialiam suam, cognoscit, non singulis suam cognitionem immittens, ut dicit Dionysius in lib. de divinis Nomin. (cap. VII a med.). Similiter ejus cognitio non concernit aliquid tempus, cum æternitate mensuretur, quæ abstrahit ab omni tempore, omne tempus continens. Unde relinquitur quod non sunt plures veritates ab æterno, sed una tantum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Anselmus se ipsum exponit in libro de Veritate, ideo dixit quod veritas enuntiationis non clauditur principio et fine, non quod absque principio oratio fuerit; sed quia non potest intelligi quando illa oratio esset, et veritas illi deesset; illa scilicet oratio de qua agebat, qua significatur vere aliquid esse futurum. Unde per hoc apparet quod noluit astruere veritatem inhærentem rei creatæ, vel orationem esse sine principio et fine; sed veritatem primam, a qua sicut a mensura extrinseca enuntiatio vera dicitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod extra animam duo invenimus; scilicet rem ipsam, et privationes et negationes rei; quæ quidem duo non eodem modo se habent ad veritatem, quia non eodem modo se habent ad intellectum. Res enim ipsa ex specie quam habet, divino intellectui adæquatur, sicut artificialis arti; et ex virtute ejusdem speciei nata est sibi intellectum nostrum adæquare, in quantum, per similitudinem sui receptam in anima, cognitionem de se facit. Sed non ens extra animam consideratum, neque habet aliquid unde intellectui divino æquetur, neque unde cognitionem sui faciat in intellectu nostro. Unde quod intellectui cuiusque æquetur, non est ex seipso non ente, sed ex seipso intellectu, qui rationem non entis accipit in se ipso. Res autem quæ est aliquid positivum extra animam, habet aliquid in se unde vera dici possit. Non autem ita est de non esse rei; sed quicquid ei attribuitur est ex parte intellectus. Cum dicit ergo, Veritatem non esse, est verum; cum veritas quæ hic significatur, sit de non ente, nihil habet nisi in intellectu. Unde ad destructionem veritatis quæ est in re, non sequitur nisi esse veritatis quæ est in intellectu. Et ita patet quod ex hoc non potest concludi nisi veritas quæ est in intellectu, quæ est æterna; et oportet utique quod sit in intellectu æterno; et hæc est veritas æterna. Unde ex prædicta ratione ostenditur, quod sola veritas prima est æterna.

Et per hoc patet solutio AD TERTIUM et AD QUARTUM.

AD QUINTUM dicendum, quod non potest intelligi simpliciter

veritatem non esse; potest tamen intelligi nullam veritatem creatam esse; sicut et potest intelligi nullam creaturam esse. Intellectus enim potest intelligere se non esse et se non intelligere, quamvis non intelligat sine hoc quod sit vel intelligat; non enim oportet quod quicquid intellectus intelligendo habet, intelligendo intelligat; quia non semper reflectitur supra se ipsum; et ideo non est inconveniens, si veritatem creatam, sine qua non potest intelligere, intelligat non esse.

AD SEXTUM et SEPTIMUM dicendum, quod id quod est futurum, in quantum est futurum, non est; et similiter præteritum, in quantum hujusmodi. Unde eadem est ratio de veritate præteriti et futuri, sicut et de veritate non entis; ex qua non potest concludi æternitas alicujus veritatis, nisi primæ, ut dictum est, in corp. art. (1).

AD OCTAVUM dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quod illa sunt æterna secundum quod sunt in mente divina; vel accipitur æternum pro perpetuo.

AD NONUM dicendum, quod quamvis enuntiatio vera fiat de ente et de non ente, non tamen ens et non ens eodem modo se habent ad veritatem, ut ex dictis patet (in solut. ad secundum argum.); ex quibus patet etiam solutio ejus quod objicitur.

AD DECIMUM dicendum, quod ab æterno scivit Deus plura enuntiabilia; sed tamen illa plura scivit una cognitione. Unde ab æterno non fuit nisi una veritas, per quam divina cognitio vera fuit de rebus pluribus futuris in tempore.

AD UNDECIMUM dicendum, quod sicut ex prædictis in corp. art. patet, intellectus non solum adæquatur his quæ sunt actu, sed etiam his quæ actu non sunt; præcipue intellectus divinus, cui idem est præteritum et futurum. Unde quamvis res non fuerint ab æterno in propria natura, intellectus tamen divinus fuit adæquatus rebus in propria natura futuris in tempore; et ideo veram cognitionem habuit ab æterno de rebus etiam in propria natura, quamvis rerum veritates ab æterno non fuerint.

AD DUODECIMUM dicendum, quod quamvis ratio veritatis compleatur in intellectu, non tamen ratio rei in intellectu completur. Unde quamvis concedatur simpliciter, quod veritas rerum omnium fuit ab æterno, per hoc quod fuit in intellectu divino; non tamen potest concedi simpliciter quod res veræ fuerunt ab æterno, per hoc quod fuerint in intellectu divino.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod illud intelligitur de justitia divina; vel si intelligatur de justitia humana, tunc dicitur esse perpetua, sicut et res naturales dicuntur esse perpetuæ; sicut dicimus quod ignis semper movetur sursum

(1) *Edit. Rom.* Ad sextum dicendum, quod id quod est futurum.... Et mox: Ad septimum dicendum, quod verbum Augustini, etc., ita ut usque ad ultimum ordo responsionum ordinis argumentorum non cõtereat.

propter inclinationem naturæ, nisi impediatur; et quia virtus, ut dicit Tullius (lib. II de Invent.), est habitus in modum naturæ rationi consentaneus; quantum ex natura virtutis est, habet indeficientem inclinationem ad actum suum, quamvis aliquando impediatur; et ideo etiam in principio Digestorum (in Digesto veteri, lib. I, tit. I, lege X) dicitur, quod iustitia est *constans et perpetua voluntas unicuique jus suum tribuens*. Et tamen veritas de qua nunc loquimur non est pars iustitiæ; sed veritas quæ est in confessionibus in iudicio faciendis.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod hoc quod dicitur universale perpetuum esse et incorruptibile, Avicenna dupliciter exponit: uno modo ut dicatur esse perpetuum et incorruptibile, ratione particularium, quæ nunquam inceperunt nec deficient secundum tenentes æternitatem mundi; generatio enim ad hoc est, secundum Philosophum, ut salvetur perpetuum esse in specie, quod in individuo salvari non potest. Alio modo ut dicatur esse perpetuum, quia non corrumpitur per se, sed per accidens ad corruptionem individui.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod aliquid attribuitur alicui per se dupliciter. Uno modo positive, sicut igni attribuitur ferri sursum; et a tali per se magis denominatur aliquid quam ab illo quod est per accidens; magis enim dicitur ignem sursum ferri, et esse eorum quæ sursum feruntur, quam eorum quæ deorsum; quamvis ignis per accidens aliquando deorsum feratur, ut patet in ferro ignito. Quandoque attribuitur per se ratione remotionis; per hoc scilicet quod remouentur ab eo illa quæ nata sunt contrariam dispositionem inducere. Unde si per accidens aliquid eorum adveniat, illa dispositio contraria simpliciter enuntiabitur; sicut unitas per se attribuitur materiæ primæ, non per positionem alicujus formæ unitatis, sed per remotionem formarum diversificantium. Unde quando adveniunt formæ distinguentes materiam, magis simpliciter dicitur esse plures materias quam unam. Et sic est in proposito; non enim dicitur universale incorruptibile, quasi habeat aliquam formam incorruptionis; sed quia non conveniunt ei secundum se dispositiones materiales, quæ sunt causæ corruptionis in individuis; unde universale in rebus existens simpliciter dicitur corrumpi in hoc et in illo.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod cum omnia alia genera, inquantum hujusmodi, aliquid ponant in rerum natura (quantitas enim, ex hoc ipso quod quantitas est, aliquid dicit); sola relatio non habet, ex hoc quod est hujusmodi, quod aliquid ponat in rerum natura; quia non prædicat aliquid, sed ad aliquid. Unde quædam inveniuntur relationes, quæ nihil in rerum natura ponunt, sed in ratione tantum; quod quidem quadrupliciter contingit, ut ex dictis Philosophi et Avicennæ

haberi potest. Uno modo, quando aliquid ad se ipsum refertur; ut cum dicimus idem eidem; si enim hæc relatio aliquid in rerum natura poneret additum ei quod dicitur idem, esset in infinitum procedere in rebus; quia ipsa relatio per quam aliqua res diceretur eadem, esset eadem sibi per aliam relationem, et sic in infinitum. Secundo, quando ipsa relatio ad aliquid refertur. Non enim potest dici quod paternitas referatur ad subjectum suum per aliam relationem mediam; quia illa etiam media relatio indigeret alia media relatione, et sic in infinitum. Unde illa relatio quæ significatur in comparatione paternitatis ad subjectum, non dicitur in rerum natura, sed in ratione tantum. Tertio, quando unum relativorum pendet ex altero, et non e converso; sicut scientia dependet a scibili, et non e converso; unde relatio scientiæ ad scibile est aliquid in rerum natura; non relatio scibilis ad scientiam, sed ratione tantum. Quarto, quando ens comparatur ad non ens; ut cum dicimus, quod nos sumus priores his qui futuri sunt post nos; alias sequeretur quod possent esse infinite relationes in eodem, si generatio in infinitum procederet in futurum. Ex duobus igitur ultimis apparet quod relatio illa prioritatis nihil ponit in rerum natura, sed in intellectu tantum; tum quia Deus non dependet a creaturis; tum quia talis prioritas dicitur comparationem entis ad non ens. Unde ex hoc non sequeretur quod sit alia veritas æterna, nisi in intellectu divino, qui solus æternus est; et hæc est veritas prima.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod quamvis Deus natura sit prior omnibus creaturis; non tamen sequitur quod illa relatio sit relatio naturæ, sed quia intelligitur ex consideratione naturæ ejus quod prius dicitur, et ejus quod posterius; sicut et scibile dicitur prius natura quam scientia, quamvis relatio scibilis ad scientiam non sit in rerum natura.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod cum dicitur, Significatione non existente rectum est aliquid significari; verum est secundum ordinationem rerum in intellectu divino existentem; sicut arca non existente rectum est arcam cooperulum habere, secundum ordinationem artis in artefacte. Unde nec ex hoc haberi potest quod alia veritas sit æterna quam prima.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod ratio veri fundatur supra ens. Quamvis autem in divinis ponantur plures personæ vel proprietates; non tamen ibi ponitur nisi unum esse; quia esse in divinis non nisi essentialiter dicitur; et omnium istorum enuntiabilem, Patrem esse vel generare, Filium esse vel genitum esse, secundum quod ad rem referuntur, est veritas una, quæ est veritas prima et æterna.

AD VIGESIMUM dicendum, quod quamvis alio Pater sit Pater, et Filius sit Filius, quia hoc est paternitate (1), illud filiatione;

(1) *AL* ex paternitate.

tamen idem est quo Pater est, et quo Filius est; quia utrumque est per essentialiam divinam, quæ una est. Ratio autem veritatis non fundatur super rationem paternitatis et filiationis in quantum hujusmodi, sed super rationem entitatis: paternitas autem et filiatio sunt una essentialia; et ideo una est veritas utriusque.

AD VIGESIMUMPRIMUM dicendum, quod proprietates quam prædicat hoc nomen *homo*, et hoc nomen *visibile*, non est eadem per essentialiam, nec habet unum esse, sicut est de paternitate et filiatione; et ideo non est simile.

AD VIGESIMUSECUNDUM dicendum, quod intellectus divinus, quantumcumque diversa non cognoscit nisi unica cognitione, etiam quæ in se ipsis habent diversas veritates. Unde multo amplius non cognoscit nisi una cognitione omnia hujusmodi quæ de personis intelliguntur. Unde etiam omnium eorum non est nisi una veritas.

ARTICULUS VI. — *Utrum veritas creata sit immutabilis.*

(Part. I, quæst. XVI, art. 1.)

Sexto quaeritur, utrum veritas creata sit immutabilis. Et videtur quod sit immutabilis. Anselmus enim in lib. de Veritate (cap. XIV) dicit: *Video hac ratione probari veritatem immobitem permanere*. Præmissa autem ratio fuit de veritate significationis, ut ex præmissis, art. 5, apparet. Ergo veritas enuntiationum est immutabilis; et eadem ratione veritas rei.

2. Præterea, si veritas enuntiationis mutatur, maxime mutatur ad mutationem rei. Sed re mutata, veritas propositionis manet. Ergo veritas enuntiationis est immutabilis. Probatio mediæ. Veritas, secundum Anselmum (lib. de Veritate, cap. VIII et XII), est *rectitudo quedam, in quantum implet hoc quod accepit in mente divina*. Sed hæc propositio, Socrates sedet, accepit in mente divina ut significet sessionem Socratis, quam significat etiam Socrate non sedente. Ergo etiam Socrate non sedente manet in ea veritas; et ita veritas prædictæ propositionis non mutatur, etiam si res mutetur.

3. Præterea, si veritas mutatur, hoc non potest esse nisi mutatis his quibus veritas inest; sicut nec aliquæ formæ mutari dicuntur nisi suis subjectis mutatis. Sed veritas non mutatur ad mutationem verorum; quia destructis veris, adhuc remanet veritas, ut Augustinus et Anselmus (lib. de Veritate, cap. VIII et XII) probant. Ergo veritas est omnino immutabilis.

4. Præterea, veritas rei est causa veritatis propositionis; ex eo enim quod res est vel non est, dicitur oratio vera vel falsa. Sed veritas rei est immutabilis. Ergo et veritas propositionis. Probatio mediæ. Anselmus in lib. de Veritate (cap. XIV) probat veritatem enuntiationis immobilem permanere, secundum quod implet illud quod accepit in mente divina. Sed singulariter

quælibet res implet illud quod accepit in mente divina ut habeat. Ergo cujuslibet rei veritas est immutabilis.

5. Præterea, illud quod manet omni mutatione facta, nunquam mutatur; in alteratione enim colorum non dicimus superficiem mutari, quia manet quælibet mutatione colorum facta. Sed veritas manet in re, quælibet mutatione rei facta; quia ens et verum convertuntur. Ergo veritas est immutabilis.

6. Præterea, ubi est eadem causa, et effectus idem. Sed eadem est causa veritatis harum trium propositionum, Socrates sedet, Socrates sedebit, Socrates sedit; scilicet Socratis sessio. Ergo eadem est veritas. Sed si unum trium prædictorum est verum, oportet similiter alterum duorum semper esse verum; si enim aliquando est verum, Socrates sedet, semper fuit verum et erit verum, Socrates sedit vel Socrates sedebit. Ergo veritas una trium propositionum semper uno modo se habet; et ita est immutabilis; et eadem ratione quælibet alia veritas.

Sed contra, mutatis causis mutantur effectus. Sed res, quæ sunt causa veritatis propositionis, mutantur. Ergo et propositionum veritas mutatur.

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur mutari dupliciter. Uno modo, quia est subjectum mutationis, sicut dicimus corpus esse mutabile; et sic nulla forma est mutabilis; et sic dicitur quod forma est invariabili essentialiter consistens; unde, cum veritas significetur per modum formæ, præsens quæstio non est, an veritas sit immutabilis hoc modo. Alio modo dicitur aliquid mutari, quia secundum ipsum fit mutatio; sicut dicimus albedinem mutari, quia secundum ipsam materiam alteratur; et sic quaeritur de veritate, an sit mutabilis.

Ad cuius evidentiam sciendum est, quod illud secundum quod est mutatio, quandoque quidem mutari dicitur, quandoque autem non; quando enim est inherens ei quod mutatur secundum ipsum, tunc et ipsum mutari dicitur; sicut albedo vel quantitas mutari dicuntur, quando aliquid secundum ipsam mutatur; eo quod ipsa met secundum hanc mutationem succedunt sibi invicem in subjecto; quando autem illud secundum quod aliquid mutari dicitur, est extrinsecum; tunc in illa mutatione non mutatur, sed immobile perseverat; sicut locus non dicitur moveri quando aliquid secundum locum movetur. Unde et in IV Physic. (com. v et xxxvi) dicitur, quod locus est immutabilis terminus continentis; eo quod per localem motum non dicitur esse successio locorum in uno locato, sed magis successio locatorum in uno loco. Sed formarum inhaerentium, quæ mutari dicuntur ad mutationem subjecti, duplex est mutationis modus; aliter enim dicuntur mutari formæ generales, et aliter formæ speciales; forma enim specialis post mutationem non remanet eadem nec secundum esse nec secundum rationem; sicut albedo, facta alteratione, nullo modo manet; sed forma generalis facta mutatione remanet ea-

dem secundum rationem, sed non secundum esse; sicut facta mutatione de albo in nigrum, manet idem color secundum communem rationem coloris, sed non eadem coloris species. Dicitur est autem superius, art. præc., quod aliquid denominatur verum veritate prima quasi mensura extrinseca, sed veritate inherente quasi mensura intrinseca. Unde res creatæ variantur quidem in participatione veritatis primæ; ipsa autem veritas prima, secundum quam dicuntur vera, nullo modo mutatur; et hoc est quod Augustinus dicit in lib. de libero Arbit. (II, cap. VIII non procul a princip.): *Mentes nostræ aliquando plus, aliquando minus vident de ipsa veritate; sed ipsa in se manens nec proficit nec deficit.* Si autem accipiamus veritatem inherenter rebus, sic veritas mutari dicitur, secundum quod aliqua secundum veritatem mutantur. Unde, ut prius, art. 2 hujus quæst., dictum est, veritas in creaturis invenitur in duobus: in rebus ipsis, et in intellectu: veritas enim actionis sub veritate rei comprehenditur, ut veritas enuntiationis sub veritate intellectus quam significat. Res autem dicitur vera per comparationem ad intellectum divinum et humanum.

Si ergo accipitur veritas rei secundum ordinem ad intellectum divinum, tunc quidem mutatur veritas rei mutabilis in aliam veritatem, non in falsitatem; veritas enim est forma maxime generalis, cum verum et ens convertantur: unde sicut facta qualibet mutatione res remanet ens, quamvis secundum aliam formam, per quam habet esse; ita semper remanet vera, sed alia veritate; quia quamcumque formam, vel etiam privationem, per mutationem acquirit; secundum eam divino intellectui conformatur, qui eam ita cognoscit ut est secundum quamcumque dispositionem. Si autem consideretur veritas rei in ordine ad intellectum humanum, vel e converso; tunc quandoque fit mutatio de veritate in falsitatem, quandoque autem de una veritate in aliam. Cum enim veritas sit adæquatio rei et intellectus; ab æqualibus autem si æqualia tollantur, adhuc æqualia remanent, quamvis non eadem quantitate; oportet quod quando similiter mutatur intellectus et res, remaneat quidem veritas, sed alia; sicut si Socrate sedente intelligatur Socratem sedere, et eo postmodum non sedente intelligatur non sedere. Sed quia ab uno æqualium si aliquid tollatur, et nihil a reliquo, vel si ab utroque inæqualia tollantur, necesse est inæqualitatem provenire, quæ se habet ad falsitatem sicut æqualitas ad veritatem; inde est quod si intellectu vero existente mutetur res non mutato intellectu, vel e converso, aut utrumque mutetur, sed non similiter; provenit falsitas; et sic erit mutatio de veritate in falsitatem; sicut si Socrate existente albo, intelligatur albus esse, verus est intellectus; si autem postea intelligit eum nigrum, Socrate albo remanente; vel e converso Socrate mutato in nigredinem, adhuc albus intelligatur; vel eo mutato in pallorem,

intelligatur esse rubens; erit falsitas in intellectu. Et sic patet qualiter veritas mutatur, et qualiter non mutatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Anselmus loquitur de veritate, prout secundum eam omnia dicuntur vera tanquam mensura extrinseca.

AD SECUNDUM dicendum, quod quia intellectus inflectitur in se ipsum, et intelligit se sicut et alias res, ut dicitur in III de Anima (com. xv et xvi); ideo quæ ad intellectum pertinent, secundum quod ad rationem veritatis spectant, possunt dupliciter considerari. Uno modo, secundum quod sunt res quædam; et sic eodem modo dicitur de eis veritas sicut de aliis rebus; ut, sicut res dicitur vera, quia implet hoc quod accipit in mente divina retinendo naturam suam; ita enuntiatio vera dicitur retinendo naturam suam quæ est ei dispensata in mente divina; nec potest ab ea removeri, enuntiatione ipsa manente. Alio modo secundum quod comparantur ad res intellectas; et sic dicitur enuntiatio vera quando adæquatur rei; et talis veritas rei mutatur, ut dictum est, in corp. art.

AD TERTIUM dicendum, quod veritas quæ remanet destructis rebus veris, est veritas prima, quæ etiam rebus mutatis non mutatur.

AD QUARTUM dicendum, quod manente re, non potest fieri circa eam mutatio quantum ad ea quæ sunt sibi essentialia; sicut enuntiationis est essentialia ut significet illud ad quod significandum est instituta. Unde non sequitur quod veritas rei nullo modo sit mutabilis; sed quod sit immutabilis quantum ad essentialia rei manente re. In quibus autem accidit mutatio rei per corruptionem quantum ad accidentia, mutatio accidere potest etiam manente re; et ita quantum ad accidentalia potest fieri mutatio veritatis rei.

AD QUINTUM dicendum, quod facta omni mutatione, manet veritas, sed non eadem, ut ex prædictis, in corp. art., patet.

AD SEXTUM dicendum, quod identitas veritatis non tantum dependet ex identitate rei, sed etiam ex identitate intellectus; sicut et identitas effectus dependet ex identitate agentis et patientis. Quamvis autem eadem res quæ significatur illis tribus propositionibus, non tamen est idem intellectus earum; quia in compositione intellectus adiungitur tempus; unde secundum variationem temporis sunt diversi intellectus.

ARTICULUS VII. — *Utrum veritas in divinis personaliter vel essentialiter dicatur.*

Septimo quæritur, utrum veritas in divinis dicatur essentialiter, vel personaliter. Et videtur quod dicatur personaliter. Quidquid enim in divinis importat relationem principii, personaliter dicitur. Sed veritas est huiusmodi, ut patet per Augustinum in lib. de vera Religione (cap. XXXVI): ubi dicit, quod veritas

divina est summa similitudo principii sine ulla dissimilitudine, unde falsitas oritur. Ergo veritas in divinis personaliter dicitur.

2. Præterea, sicut nihil est sibi simile, ita nihil est sibi æquale. Sed similitudo in divinis importat distinctionem personarum, secundum Hilarium, ex hoc quod nihil est sibi simile. Ergo eadem ratione, et æqualitas. Sed veritas est æqualitas quedam. Ergo importat personalem distinctionem in divinis.

3. Præterea, omne quod in divinis importat emanationem, personaliter dicitur. Sed veritas importat quandam emanationem, quia significat conceptionem intellectus, sicut et verbum. Ergo, sicut verbum personaliter dicitur, ita et veritas.

Sed contra, *trium personarum est una veritas*, ut dicit Augustinus in lib. VIII de Trinit. (cap. 1). Ergo est essenziale, et non personale.

Respondeo dicendum, quod veritas in divinis dupliciter accipi potest; uno modo proprie, alio modo quasi metaphorice. Si enim proprie accipiatur veritas, tunc importabit æqualitatem divini intellectus et rei. Et quia intellectus divinus primo intelligit rem quæ est essentia sua, per quam omnia alia intelligit; ideo et veritas in Deo principaliter importat æqualitatem intellectus divini et rei, quæ est essentia ejus; et consequenter intellectus divini ad res creatas. Intellectus autem divinus et essentia sua non adæquantur sicut mensurans et mensuratum; cum unum non sit principium alterius, sed sint omnino idem; unde veritas ex tali æqualitate resultans nullam principii rationem importat, sive accipiatur ex parte essentiae, sive ex parte intellectus, quæ una et eadem ibi est; sicuti enim ibi est idem intelligens et res intellecta, ita est ibi idem veritas rei et intellectus, sine aliqua connotatione principii. Sed si accipiatur veritas intellectus divini secundum quod adæquatur rebus creatis; sic adhuc remanebit eadem veritas; sicut per idem intelligit Deus se et alia; sed tamen addetur in intellectu veritatis ratio principii ad creaturas, ad quas intellectus divinus comparatur ut mensura et causa. Omne autem nomen quod in divinis rationem principii vel quod est a principio, non importat, vel etiam importat rationem principii ad creaturas, essentialiter dicitur. Unde in divinis si veritas proprie accipiatur, essentialiter dicitur; tamen appropriatur personæ Filii, sicut ars, et cetera quæ ad intellectum pertinent. Metaphorice autem vel similitudinarie accipitur veritas in divinis, quando accipimus eam ibi secundum rationem illam qua invenitur in rebus creatis; in quibus dicitur veritas, secundum quod res creata imitatur suum principium, scilicet intellectum divinum. Unde et similiter hoc modo dicitur veritas in divinis summa imitatio principii, quæ Filio convenit; et secundum hanc accceptionem veritatis, veritas proprie dicitur de Filio, et personaliter dicitur; et sic loquitur Augustinus in lib. de vera Religione (ubi supra).

Et sic patet responsio AD PRIMUM.

AD SECUNDUM dicendum, quod æqualitas in divinis quandoque importat rationem quæ designat distinctionem personalem; sicut cum dicimus, quod Pater et Filius sunt æquales; et secundum hoc, in nomine æqualitatis, realis distinctio intelligitur. Quandoque autem in nomine æqualitatis non intelligitur realis distinctio, sed rationis tantum; sicut cum dicimus, sapientiam et bonitatem divinam esse æquales. Unde non oportet quod distinctionem personalem importet; et talis est distinctio importata per nomen veritatis, cum sit æqualitas intellectus et essentiae.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis veritas sit concepta per intellectum, nomine tamen veritatis non exprimitur ratio conceptionis, sicut nomine verbi; unde non est simile.

ARTICULUS VIII. — *Utrum omnis veritas sit a prima veritate.*

Octavo quaeritur, utrum omnis veritas sit a veritate prima. Et videtur quod non. Istum enim fornicari est verum; sed tamen non est a veritate prima. Ergo non omnis veritas est a veritate prima.

2. Sed dicebatur, quod veritas signi vel intellectus, secundum quam hoc dicitur verum, est a Deo, non autem secundum quam refertur ad rem. — Sed contra, præter veritatem primam non solum est veritas signi, aut intellectus, sed etiam veritas rei. Si ergo hoc verum non sit a Deo secundum quod refertur ad rem, hæc veritas rei non erit a Deo; et sic habetur propositum, quod non omnis alia veritas sit a Deo.

3. Præterea, sequitur: Iste fornicatur; ergo istum fornicari est verum; ut fiat descensus a veritate propositionis ad veritatem dicti, quæ exprimit veritatem rei. Ergo veritas prædicta consistit in hoc quod iste actus componitur isti subjecto. Sed veritas dicti non esset ex compositione talis actus cum subjecto, nisi intelligatur compositio actus sub deformitate existentis. Ergo veritas rei non solum est quantum ad ipsam essentiam actus, sed quantum ad deformitatem. Sed actus sub deformitate consideratus nullo modo est a Deo. Ergo non omnis veritas rei est a Deo.

4. Præterea, Anselmus (lib. de Veritate, cap. iv) dicit, quod res dicitur vera secundum quod est ut debet esse; et inter modos quibus potest dici quod debet esse res, ponit unum modum, secundum quem dicitur, quod res esse debet, quia Deo permitte accidit. Sed permissio Dei extendit se etiam ad deformitatem actus. Ergo veritas rei ad deformitatem illam pertingit. Sed deformitas illa nullo modo est a Deo. Ergo non omnis veritas est a Deo.

5. Sed dicebatur, quod sicut deformitas, vel privato quolibet, dicitur ens non simpliciter, sed secundum quid; ita et dicitur habere veritatem, non simpliciter, sed secundum quid; et talis veritas secundum quid non est a Deo. — Sed contra, verum